

העותרים:

1. ד"ר אחמד בדר מסלמאני
2. חאזם עגאג
3. נור אלדין אסחאק רג'בי
4. מחמד סעיד מחמד אצלמן
5. יחיא עבד אלרחים אלדאעור
6. נביל סמוס
7. מאג'ד גושה
8. האגודה לזכויות האזרח בישראל
9. במקום - מתכננים למען זכויות תכנון

כולם ע"י ב"כ עוה"ד פאטמה אלעג'ו ו/או דן יקיר
ו/או דנה אלכסנדר ו/או הדס תגרי ו/או אבנר פינצ'וק
ו/או מיכל פינצ'וק ו/או עאוני בנא ו/או לילה מרגלית
ו/או באנה שגרי-בדארנה ו/או שרון אברהם-ויס
ו/או לימור יהודה ו/או סוניה בולוס ו/או עודד פלר
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
ת"ד 35401, ירושלים 91352
טל': 02 - 6521218 ; פקס': 02 - 6521219

נ ג ד

המשיבים:

1. ראש הממשלה
רחוב קפלן 2, ירושלים
2. שר הביטחון
רח' קפלן 37, תל-אביב 61909
3. מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשומרון
לשכת אלוף פיקוד מרכז 64, ד"צ 02367, צה"ל

עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי, המורה למשיבים לבוא וליתן טעם מדוע לא יימנעו המשיבים מהקמת מכשול הפרדה סביב שכונת א-ראם, שיתחום את השכונה ממערב ומדרום-מזרח ויפריד אותה מהישובים הסובבים.

בקשה למתן צו ביניים

1. ענינה של עתירה זו הוא מכשול ההפרדה באזור שכונת א-ראם, שמצפון לירושלים.
2. העבודות להקמת החומה, שתפריד בין שכונה זו לבין ירושלים, עליה נסמכים עשרות אלפי תושבי השכונה, בכל היבטי חיי היומיום, מתקדמות בקצב מהיר.
3. השלמת העבודה והקמת המכשול תגרום לשכונה נזקים רבים, כפי שמפורט בעתירה, שחלקם לא יהיו הפיכים.
4. ניתוק שכונת א-ראם מירושלים, ומשכונות אחרות שמצפון לירושלים, יפגע בזכות התושבים לחופש תנועה ולקבלת שירותי חינוך, בריאות ורווחה. זכות התושבים להתפרנס בכבוד אף היא תיפגע. הכלכלה והמסחר ייפגעו נואשות מהגדר ועשרות בתי עסק צפויים להיסגר. כתוצאה מכך, צפויים להגר מהשכונה לתוך ירושלים תושבים בעלי תעודת זהות ישראלית, וחלק כבר עשו זאת. הרס התשתית הכלכלית והאנושית של הישוב, כתוצאה מהפרדתו מסביבתו האורבנית, אינו נזק הניתן לתיקון בטווח הקצר.
5. נוכח האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו המורה על הפסקת העבודות להקמת הגדר באזור אראם. לחלופין, ובמקרה שבית המשפט יימנע מהוצאת צו ביניים, מתבקש בית המשפט הנכבד להורות על קיומו של דיון דחוף ביותר בעתירה.
6. יצוין כי ביום שני ה-28.6.04, בשעה 9:00, צפוי להתקיים דיון בעתירה נוספת בקשר לשכונת א-ראם, שעניינה גדר ההפרדה המוקמת בצידה המערבי של השכונה, על כביש ירושלים רמאללה (בג"צ 5488/04).
7. בשל הקשר בין שתי העתירות, מתבקש בית המשפט הנכבד להורות על איחוד הדיון בהן.

ואלה נימוקי העתירה:

מבוא

1. א-ראם הינה שכונה עירונית הנמצאת בצפון ירושלים, בשטחים הכבושים, מזרחית לכביש הראשי המחבר בין ירושלים לבין רמאללה. מתגוררים בה 58,000 תושבים (מספר זה הנו מעודכן להיום, מאחר שמאז החלו העבודות על הגדר היגרו מהשכונה לירושלים המזרחית כ-5,000 איש מחזיקי תעודות זהות ישראליות), והיא כוללת בתוכה את שכונת דאחיית אל בריד.
2. נפת ירושלים, האזור בו ממוקמת שכונת א-ראם, כוללת בנוסף לשכונה זו אף את השכונות והכפרים בית חנינא אלבלד, ביר נבאללה, אלג'דירה, אלג'יב, קלנדיה, רפאת, כפר עקב, ג'בע, חיזמה, ענאתא, אלזעיים ועוד. סביב א-ראם נמצא פארק התעשייה עטרות ממערב, ההתנחלויות גבע בנימין ממזרח, נוה יעקב בדרום וכוכב יעקב בצפון.
3. עניינה של עתירה זו בגדר הפרדה המוקמת באזור א-ראם, אשר, אם תוקם בהתאם לתכנית המשיבים, תקיף את השכונה מכל הכיוונים כמפורט להלן:

- מצידה המערבי של השכונה תיבנה חומה על הכביש הראשי, החופף את הגבול המוניציפלי של ירושלים.
- מצידה הדרום-מזרחי של השכונה הגדר תתחום את השכונה, בצמוד לבתיה, ותנתק אותה מהשטח היחיד הסמוך לשכונה שעדיין אינו בנוי. הגדר תנתק את השכונה מ-6,500 דונם אדמות שנותרו בבעלות תושבי השכונה יחד עם השכונות ג'בע וענאתא, לאחר שבשנת 1998 הוכרזו חלק מהאדמות כשטח צבאי סגור. שטח זה מהווה את עתודת האדמות היחידה, העומדת לרשות השכונה להתפתחותה האורבנית, דבר שהוא כורח המציאות נוכח צפיפות האוכלוסין בשכונה.
- לעותרים נמסר, כי מהצד הצפוני לא תוקם גדר, ואולם ממילא השכונה תחומה מהצד הצפוני של הישוב, הנמצא על מצוק שבתחתיתו כביש מס' 45, המחבר בין עטרות לנווה יעקב.

רקע עובדתי

מכשול ההפרדה ופניות העותרים

4. "מכשול ההפרדה" הוא מערכת של חומות, גדרות, תעלות, דרכי פטרול, דרכי טשטוש ואמצעי תצפית והתראה, שמוקמת על פי החלטת הממשלה מיום 23.6.02. באותה החלטה הוסמכו המשיבים 1 ו-2, כאחראים לקביעת התוואי הסופי של הגדר. מטרתו המוצהרת של מכשול ההפרדה היא להגביל מעבר של מפגעים מהשטחים הכבושים אל שטח מדינת ישראל, על מנת להגן על חייהם של תושבי המדינה.

כחלק ממכשול ההפרדה, אשר נועד להפריד בין האוכלוסייה הפלסטינית לישראלית, אך בפועל מפריד פלסטינים מפלסטינים, מוקם "עוטף ירושלים", המקיף אף את שכונת א-ראם כמתואר לעיל והמפריד אותה מהשכונות הערביות של ירושלים הצמודות לה.

5. תוואי גדר ההפרדה כולל עוטף ירושלים, נקבע ע"י מערכת הבטחון ללא פרסום מוקדם שהובא לידיעת הציבור, למעט צווי תפיסה נקודתיים במקומות, בהם נתפסו קרקעות פרטיות לצורך בניית הגדר. מפה של תוואי מכשול ההפרדה פורסמה באתר משרד הבטחון, אולם לא ניתן ללמוד ממנה מהו התוואי המדויק של עוטף ירושלים. מה גם, שלתושבים הגיעו ידיעות על שינוי התוואי, ללא שהדבר בא לידי ביטוי במפה המפורסמת באתר.

6. העותרת מס' 8 פנתה ביום 20.6.04 אל יועמ"ש איו"ש בבקשה לברר את תוואי הגדר באזור שכונת א-ראם ולברר אם יש כוונה להמשיך את בניית הגדר כמתוכנן.

צולם הפניה מצורף לעתירה ומסומן כנספח ע/1.

7. ביום 23.6.04 הודיע רס"ן גיל לימון, בשם היועמ"ש, כי "אכן קיימת כוונה להמשיך את הקמת הגדר, בתוואי המקיף את הכפר ממערב (לאורך כביש 60) ומדרום, ומפריד בינו לבין העיר ירושלים. זאת בכפוף לתיקונים כאלו ואחרים, שיבוצעו לשם פתרון בעיות מקומיות".

צולם תשובת היועמ"ש מצורף לעתירה ומסומן כנספח ע/2.

8. ביום 10.6.04 הגישו המועצה המקומית א-ראם וראש המועצה, מר סרחאן סלאימה, עתירה לבימ"ש נכבד זה (בג"צ 5488/04) על מנת להבטיח פרסום התוכניות על בסיסן מוקמת גדר ההפרדה על כביש ירושלים-רמאללה, ועל מנת להבטיח זכות הטיעון לתושבי א-ראם אשר ייפגעו קשות מגדר זו. עוד התבקש במסגרת העתירה האמורה ביטול ההחלטות שמכוחן מתבצעות העבודות בכביש זה. בבקשה למתן צו ביניים, החליט הנשיא ברק לרשום את התחייבות המשיבים להימנע מהקמת החומה עצמה, תוך שהתיר את המשך עבודות התשתית להקמתה. עתירה זו קבועה לדיון ביום ב', 28.6.04.

9. ככל שידוע לעותרים, יהיה אך פתח יציאה אחד מהישוב, באזור מחסום קלנדיה הנוכחי. יצויין כי על פי התכנון, ייקבעו בגדר, העוטפת את ירושלים, שני מסופים גדולים: האחד בצפון ירושלים - מצפון לשדה התעופה עטרות, והאחר מדרום לחרבת מזמוריה - בדרום מזרח ירושלים. (ראו עמ' 50-51 לטיוטת המחקר, המצורפת כנספח ע/3). בשלב זה טרם הוחל בבניית המסופים הגדולים ואף לא בבניית המעברים הנדרשים.

תצלום אוויר של השכונה עם סימון תוואי הגדר על פי צווי התפיסה, מצורף לעתירה כנספח ע/4.
מפת גדר ההפרדה באזור ירושלים מצורפת לעתירה כנספח ע/5.

העותרים

10. העותר מס' 1 הינו רופא מוסמך, חבר בעמותת אתיחאד ליג'אן אלעמל הסחי (איגוד ועדי הבריאות). במסגרת תפקידו הנ"ל, הינו מפקח על בריאות התלמידים בבתי הספר בא-ראם ובירושלים המזרחית.
11. העותר מס' 2 הוא תושב א-ראם ועוזר מנהל מערך התרבות והחינוך בנפת ירושלים.
12. העותר מס' 3 הינו תושב א-ראם. העותר מנהל את בית הספר הפרטי המעורב "אלקודס אלאסאסיה", בבית חנינא החדשה, ומשמש כנציג בתי הספר הפרטיים בא-ראם.
13. העותר מס' 4 הינו תושב א-ראם ומנהל מרכז השיקום לבעלי מוגבלויות בקלנדיה.
14. העותר מס' 5 הינו חבר מועצת א-ראם, חבר באיגוד בעלי העסקים בא-ראם ובעל עסק לחומרי בניין בא-ראם.
15. העותר מס' 6 הינו חבר באיגוד בעלי העסקים בא-ראם ובעל עסק לייצור ולשיווק רהיטים, אשר אחד מסניפיו נמצא על כביש ירושלים-רמאללה.
16. העותר מס' 7 הינו עובד בחברת "גושה" לייבוא ולשיווק חומרי מזון כולל בשרים, הנמצאת בא-ראם. העותרת מס' 8, הינה עמותה הפועלת לקידום זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים.
17. העותרת מס' 9 הינה עמותת מתכננים ואדריכלים אשר הציבה לעצמה מטרה לפעול למען חיזוק הקשר בין זכויות האדם ומערכות התכנון במדינת ישראל. עותרת מס' 9 בחנה את השלכות הקמת הגדר באזור א-ראם וכתבה חוות דעת מומחה בדבר ההשפעות ההרסניות של הגדר על שכונת א-ראם. חוות הדעת מצורפת ומסומנת כנספח 6/ע (להלן: "חוות הדעת").

השפעת "עוטף ירושלים" על המרחב המטרופוליני

18. מאחר שהמכשול שמוקם סביב שכונת א-ראם מהווה חלק מתוך "עוטף ירושלים", נתייחס להלן להשלכות של עוטף ירושלים כמכלול על המרחב המטרופוליני של ירושלים, השלכות שרלבנטיות כמובן גם לשכונת א-ראם, המהווה חלק ממרחב זה. בפרק הבא נרחיב ונפרט בדבר ההשלכות של המכשול על שכונת א-ראם.
19. מכון ירושלים לחקר ישראל שהוקם ע"י הקרן לירושלים בשיתוף האוניברסיטה העברית בשנת 1978 (להלן - "מכון ירושלים"), רואה בבניית הגדר באזור ירושלים את הצעד המשמעותי ביותר שנעשה ע"י

מדינת ישראל מאז כיבוש ירושלים המזרחית וסיפוחה ב-1978, ולפיכך הוא נערך לבחינת המשמעויות של תוואי הגדר באזור ירושלים והשלכותיו. לשם כך הוקם צוות מחקר מיוחד לחקר סוגיה זו. חלקים מתוך טיוטת מחקר ראשון בסדרת מחקרים בנושא גדר ההפרדה והמטרופולין, אשר עומדת להתפרסם בימים הקרובים (להלן - "המחקר"), מצורפים לעתירה ומסומנים נספח ע/3. על אף הרשום על שער הטיוטא, נתנה גבי אורה אחימאיר מהמכון את הסכמתה האדיבה לצרף את טיוטת המחקר לעתירה ולצטט ממנה.

20. מסקנתו של המחקר, בקליפת אגוז, היא, כי השלכותיה של בניית החומה המתוכננת תהיינה הרות אסון למרחב המטרופוליני של ירושלים.

21. על פי קביעות המחקר, הרי שהמצב, השורר היום בעיר ירושלים, ביחס לעצמה וביחס לסביבתה, שונה מהותית מן המצב שקדם למלחמת 1967, ולא ניתן לחזור למצב של הפרדה מבלי לקחת בחשבון את אותן השלכות מרחיקות הלכת, שתהיינה לצעד כזה על אוכלוסיית ירושלים וסביבתה:

"כבר עתה נראה שהקמת המכשול תביא לשינוי משמעותי ביותר בתפקודה של מטרופולין ירושלים. מדיניות הגבולות הפתוחים שהגה משה דיין לאחר מלחמת ששת הימים, אפשרה מעבר חופשי של אנשים וסחורות בין הגדה המערבית, מזרח-ירושלים וישראל שבתחומי הקו הירוק ויצרה מארג מורכב של קשרים וזיקות." (עמ' 39 למחקר).

22. ירושלים שלאחר מלחמת 1967 הפכה למוקד, המהווה מרכז חיים פוליטי, דתי, תרבותי וכלכלי עבור תושבי הסביבה, גם זו המצויה מעבר לתחום המוניציפלי של העיר. ככל פריפריה, התלויה במטרופולין, נוצרה תלות אף בין הסביבה הפריפריאלית של ירושלים לבין העיר:

"ירושלים המורחבת בגבולות שנקבעו לה לאחר מלחמת ששת הימים היא גם מרכז עירוני ומטרופוליני חשוב. היא מרכזת בתחומיה מוסדות ושירותים רבים לפריפריה רחבה. נוסף על חשיבותה הפוליטית, הדתית והתרבותית, פועלים בה מוסדות פיננסיים, כלכליים, חינוכיים ותרבותיים כולל מוסדות סיוע בינלאומיים, המעניקים שירותים לכלל תושבי השטחים. מציאות זו יוצרת תלות יומיומית של תושבי הגדה המערבית בעיר. דוגמה מובהקת לכך היא תלותם של חולים ומטופלים בבתי החולים אל-מקאסד ואוגוסטה ויקטוריה, המספקים שירותים רפואיים לאוכלוסייה פלסטינית נרחבת, המתגוררת סביב ירושלים, במרכז הגדה המערבית. . . . בנוסף לכך, מהווה ירושלים אזור מעבר חשוב בין צפון הגדה המערבית לדרומה." (עמ' 42 למחקר).

23. כלכלתם של אזורים שלמים, הפזורים סביב ירושלים, נשענת על העיר עצמה. לפגיעה באוכלוסייה הפלסטינית ובכלכלתה נודעת משמעות רבה ביותר. בטווחים ארוכים יותר תיפגע כתוצאה מכך גם כלכלתה של העיר עצמה. הקמת המכשול תנתק את הקשר בין העיר לבין המרחב המטרופוליני המזרחי, הדרומי והצפוני, ותותיר אותה עם קשרים רק מצד מערב. המטרופולין יתקשה לתפקד במרחב, בו נטועה מערכת מחסומים ומכשולים, והפגיעה הכלכלית עלולה לגבות מחיר כבד (עמ' 80 למחקר).

24. את התלות הכלכלית של איזורי הפריפריה שסביב ירושלים ניתן לאתר הן בהיבט, שעניינו מעבר סחורות, והן בהיבטים, הנוגעים לזמינותם של שירותים שונים :

"ירושלים אזור ביניים בין הגדה המערבית לישראל שבתחומי הקו הירוק. מעמד מיוחד זה עלול להיפגע מאוד עם קטיעת המרחב באמצעות מכשול הנבנה ועם ההגבלות שיוטלו על מעבר אנשים וסחורות בין הגדה המערבית לירושלים. גם מערכת השירותים החברתיים והדתיים חוצה גדרות, הן לגבי האוכלוסייה הפלסטינית בירושלים והן לגבי האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית. רבים מהפלסטינים העובדים בירושלים (בהם רופאים, מורים, אחיות וכד') מתגוררים מחוצה לה ונגישותם למקומות העבודה תהיה מעתה קשה ויקרה בהשוואה לעבר." (עמ' 44 למחקר)

25. מכשול ההפרדה המתוכנן מעמיד בסימן שאלה את יכולתם העתידית של תושבי שכונות צפון העיר לקבל אספקה ותחזוקה של התשתיות, הדרושות להם על מנת לנהל את חייהם כסדרם :

"באזור א-רם וצפון העיר, משולבות תשתיות המים והביוב משני עברי הגדר. התחזוקה השוטפת של התשתיות עשויה להיות בעייתית במיוחד עקב ההפרדה, בשל אי הוודאות השוררת סביב השאלה מי יהיה הגורם השלטוני שינהל את השכונות והיישובים הפלסטיניים שמחוץ לירושלים, וכן מחמת מצבה הקשה של הרשות הפלסטינית." (עמ' 46 למחקר)

26. מכון ירושלים אף קובע במחקרו, כי להקמת חומת ההפרדה כמתוכנן תהיינה השלכות קשות ורחבות יריעה על הקשר והתנועה שבין חלקים בתוך הגדה המערבית :

"ירושלים היא אזור מעבר חשוב בין דרום הגדה המערבית (אזור יהודה) לצפונה (השומרון) ולאזור יריחו. במערכת הדרכים הקיימת אין כמעט אפשרות לעבור מדרום הגדה לצפונה בלי לעבור בירושלים, למעט ציר נחל קדרון (ואדי נאר). כביש הטבעת המזרחי, המתוכנן על ידי עיריית ירושלים והשלטון הישראלי בגבולה המזרחי של ירושלים, אמור לשמש עורק תנועה מרכזי שיחבר בין צפון הגדה המערבית לדרומה מבלי לעבור בתחומי ירושלים. כביש זה יצטרך להשתלב היטב עם גדר ההפרדה, אולם נראה שעד שיסתיימו הליכי תכנונו, אישורו וסלילתו יחלפו לפחות עשר שנים." (עמ' 46 למחקר)

27. עוד לעניין ההשלכות מרחיקות הלכת של חומת ההפרדה ההולכת ונבנית על תנועתם של התושבים הפלסטינים, קובע המחקר, כי :

"יש להדגיש כי מאז שהושלמה בניית קטע מהמכשול מסאלם ועד אלקנה וקטעי המכשול בירושלים (ובכלל זה החומה באבו דיס), טרם נמצא המענה ההולם לצרכי המעבר היומיומיים של האוכלוסייה הפלסטינית." (עמ' 69 למחקר)

28. מכון ירושלים אף עומד על כך שהבטחות שונות, שניתנו על ידי כוחות הביטחון בנוגע לפעילות, שמטרתה לצמצם את הפגיעה הקשה בחופש התנועה של התושבים, אינן מקויימות. קביעה זו מעוררת חשש בלב העותרים, כי כל הצהרה שתימסר לבית משפט נכבד זה על ידי המשיבים בדבר האופנים, בהם בכוונתם להקל על האוכלוסייה, לא נועדה אלא כדי לסבר את אוזני בית המשפט, ואין לייחס לה משמעות מעבר לכך :

"ניתן להצביע על קושי בולט במתן מענה לצורכי היוממות והכלכלה של האוכלוסייה הפלסטינית במכשול הנקרא "עוטף ירושלים". הפער בין הצהרות ראשי המערכת הבטחונית והגופים המתכננים, לבין המציאות היומיומית הוא עדיין גדול. קשיי המעבר הגדולים של תושבי שכונות אלה בשלוש השנים האחרונות במחסום קלנדיה (הנמצא כשלושה ק"מ מדרום כפר עקב, בתוך שטח השיפוט של ירושלים) ובמחסום א-רם הדרומי יותר, מעוררים לטענת תושבי השכונות ספקות בנוגע למימוש הבטחות המדינה. " (עמ' 61 למחקר)

29. לא רק בכבודם של החיים תפגע החומה המתוכננת, כי אם גם בכבודם של המתים :

"בעיה הומניטרית רגישה היא בעיית הקבורה. בצדה הישראלי של הגדר הירושלמית מצויות חלקות קבורה משפחתיות המיועדות גם למשפחות פלסטיניות המתגוררות בשטחי הרשות, ולהפך : בתי-קברות שנמצאים מחוץ לירושלים משרתים בין השאר גם את תושבי ירושלים המזרחית. " (עמ' 75 למחקר).

30. אוכלוסייה שתיפגע במיוחד, בשל חולשתה, מהקמת עוטף ירושלים, היא אוכלוסיית הפליטים, המקבלת שירותים מאונרווי"א, שתופרד משירותים אלה על-ידי המכשול. דו"ח אונרווא, מחדש ינואר 2001, בענין השפעת עוטף ירושלים על שירותי הסיוע של אונרווא באזור ירושלים, המצורף לעתירה ומסומן 7/ע, קובע כי בהעדר שירותים רפואיים מספקים בשכונות, המצויות מצפון לעיר ירושלים, מפנה אונרווי"א רבים מן הפליטים המטופלים על ידיה לשני בתי החולים אלמקאסד ואוגוסטה ויקטוריה. עוטף ירושלים יחצוץ בין בתי חולים אלה לבין שכונות צפון ירושלים. בתי החולים מספקים שירותים לנשים בהריון, לחולי סוכרת ולחולים בעלי לחץ דם גבוה. סוגי הטיפולים, הניתנים בבתי חולים אלה, נעים בין אבחון, הפנייה, טיפול תרופתי, ניתוחים מסוגים שונים, פשוטים ומורכבים כאחד. במהלך שנת 2003 טופלו בבית החולים אלמוקדס כ-1,000 מטופלים פליטים, 2,605 חולים פליטים טופלו בבית החולים אוגוסטה ויקטוריה, ו-2,811 נוספים בבית החולים לעיניים, סנט ג'ונס, המצוי אף הוא במזרח ירושלים. דרכם של כל אלה לבתי החולים תיחסם עם סיום בניית החומה.

31. במרכז הבריאות הירושלמי JHC, הנמצא בעיר העתיקה ומופעל על ידי אונרווי"א, כ-60% מן המטופלים מגיעים מן האזור שהמעבר ממנו ייחסם על ידי החומה הנבנית. אף רובו של צוות הרופאים, האחיות והטכנאים, העובדים בבית חולים זה, מתגורר באותם אזורים, שהגישה אליהם ומהם תיחסם עם סיום בנייתה של החומה.

32. על פי נתוני אונרווי"א (הדו"ח 7/ע לעיל), בשכונות שיושפעו מהקמת החומה באזור ירושלים, מתגוררות 6,984 משפחות, הזכות לשירותי סיוע מאונרווי"א, שתימצאנה את עצמן בתוך הגדר, ו-11,472 משפחות כאלה שתימצאנה מחוץ לגדר. בנוסף, 1,057 משפחות נוספות באזור מצויות במצוקה כלכלית, המוגדרת על ידי אונרווי"א כקשה עוד יותר, וזכות לסיוע נרחב עוד יותר מן הארגון. הקמת החומה תחסום את הגעתם של שמונה-עשר עובדי רווחה של אונרווי"א.

33. מכל האמור במחקר המצורף עולה, כי חייהם של תושבי מטרופולין ירושלים, הן בצידה הישראלי של הגדר, אך בעיקר בצידה הפלסטיני, לא ישובו להיות כשהיו לאחר בניית חומת הפרדה. כל אחד ואחד

מתושבי אותן שכונות צפוניות קשור אל העיר ירושלים בקשרים, אשר אינם מסתכמים אך במשמעויות מטריאליות שונות, כי אם גם בסדרה של משמעויות סימבוליות, דתיות, משפחתיות ורגשיות. בכל הקשור לאוכלוסיה הפלסטינית, הרי שירושלים (בגבולותיה מאז הסיפוח של 1967) והשכונות המקיפות אותה מתפקדות כגוף אורגני אחד, והקמת מכשול פיזי המפריד ביניהן משולה לניתוח, המפריד בין איברי אותו גוף.

השפעת "עוטף ירושלים" על שכונת א-ראם

34. שכונת א-ראם היא שכונה עירונית, המשמשת מרכז כלכלי משני (אחרי ירושלים עצמה) לאזור כולו. השכונה הינה עיר לוויין במטרופולין ירושלים, והיא מונה 63,000 נפשות. מתוך אוכלוסייה זו, כ-65% מתושבי השכונה הם פלסטינים בעלי תעודת זהות ישראליות, בעוד ששאר התושבים הם אזרחי הרשות הפלסטינית.

לתיאור נוסף אודות השכונה ומאפייניה ראו חוות הדעת נספח ע/6.

35. רוב תושבי א-ראם הירושלמים מקורם בעיר העתיקה. לאחר כיבוש ירושלים המזרחית ב-1967 וסיפוחה לשטח מדינת ישראל, ומגבלות הבנייה שהוטלו בעיר העתיקה בעקבות זאת, נוצרה צפיפות אוכלוסין קשה במקום. מדיניות הממשלה, אשר סירבה ליתן היתרי בנייה להתרחבות השכונות הערביות בירושלים המזרחית, הובילה לזחילה של תושבי ירושלים המזרחית לשכונות שמסביב, וכך נוצרו אזורים בנייה רצופים בין שכונות ירושלים המזרחית לבין השכונות העירוניות והכפרים הפלסטיניים הסובבים אותה. רצף הדוק במיוחד נוצר בין בית חנינא, שכונה המצויה בתחומיה המוניציפליים של ירושלים, לבין שכונת א-ראם, הצמודה לירושלים מכיוונה הצפוני, אך איננה כלולה בתחומה המוניציפאלי.

36. גבול תחום השיפוט של ירושלים הינו גבול מינהלי, שנקבע באופן חד צדדי, ללא התחשבות במציאות הגיאוגרפית בשטח. גבול זה מעולם לא ביטא גבול טבעי, מבחינת מרקם החיים של האוכלוסיה הפלסטינית המתגוררת באזור ירושלים. חיי הקהילה, המסחר, התרבות והחברה התוססים מתקיימים משני צדיו של הגבול המינהלי, שאין לו ביטוי של ממש בשטח. בא-ראם מתגוררים במעורב תושבים נושאי תעודות זהות ישראליות ותושבי שטחים, אלה בצד אלה. אותם תושבים ירושלמים המתגוררים דה-יורה מחוץ לעיר, תלויים, בפועל, בעיר ירושלים בכל הנוגע לחייהם היומיומיים ולשירותים שהם צורכים - ילדים רבים לומדים במערכת החינוך של ירושלים המזרחית; התושבים נזקקים לשירותים רפואיים בבתי החולים בירושלים המזרחית, ורבים מועסקים בשוק העבודה בישראל. מן הצד השני, תלמידים רבים, תושבי ירושלים המזרחית, לומדים בבתי ספר הנמצאים מחוץ לתחום השיפוט העירוני, כפי שיפורט מייד. אף מרכזי הקניות בא-ראם מתבססים לרוב על קונים ירושלמים.

37. מחוות הדעת נספח ע/6, עולה כי צפיפות האוכלוסין באראם גבוהה וקצב הגידול שלה עולה לאין שיעור על קצב הריבוי הטבעי. תחזית נמוכה יחסית אומדת את אוכלוסייתה של אראם בשנת 2010 ב-73,000

תושבים (ראו עמ' 11 לחוות הדעת). על אף התחזיות, עתודות הקרקע העיקריות לבנייה הנמצאות בשטח שמדרום מזרח לשכונה, יישארו מעברה השני של הגדר, בצדו הישראלי של המכשול. כך יצטמצמו אפשרויות הפיתוח של השכונה ולא ניתן יהיה לענות על צרכיו העתידיים בתחומי הדיור, המסחר והחברה.

38. העותרת מס' 9, בחנה את השלכות הגדר על היבטים נוספים בחיי השכונה ותושביה. בין היתר, מתייחסת חוות הדעת להשלכות הגדר על השירותים הציבוריים, על התשתיות, על החשמל, על סילוק האשפה, על שירותי הדת ועל המבנה האורבאני החברתי. חוות הדעת מלמדת על פגיעה ממשית בכל ההיבטים של התנהלותה התקינה של השכונה, לאחר הקמת הגדר וניתוקה מהמרחב האורבאני שלה.

ראו עמ' 8-11 לחוות הדעת נספח ע/6.

39. להלן יפורטו ההשלכות של בניית המכשול באזור א-ראם על מספר תחומים ספציפיים של חיי התושבים.

חינוך

40. בא-ראם לומדים כ-20,000 תלמידים. כ-60% מהתלמידים הלומדים בא-ראם מחזיקים ת.ז. ישראליות, כשני שלישים מהם מתגוררים בא-ראם ושליש מתגוררים בירושלים המזרחית.

41. מתוך 20,000 התלמידים בא-ראם, כ-20% מגיעים אל בתי הספר בא-ראם מירושלים המזרחית (כגון מכפר עקב, מקלנדיה, מבית חנינא ומשועפאט). כ-10% נוספים מהתלמידים מגיעים מהכפרים הפלסטיניים הסמוכים (גיבע, ביר נבאלה וחיזמה). בסך הכל, כ-30% מהתלמידים בא-ראם אינם תושבי השכונה, והם מגיעים אליה ללימודים מדי יום.

42. בבתי הספר הפרטיים בא-ראם לומדים 3,500 תלמידים. 40% מתוכם מגיעים מחוץ לא-ראם.

43. כך, למשל, בקבוצת בתי הספר על שם חוסני אלאשהב, השייכת לווקף והנמצאת בתוך השכונה, לומדים כ-5,000 תלמידים (מתוכם 650 סטודנטים להשכלה גבוהה), שחלקם הגדול מתגורר מחוץ לא-ראם.

44. במנזר "אלוורדיה" שבא-ראם, 90% מ-1,200 התלמידים הלומדים בו, מתגוררים בירושלים בשכונות בית חנינא, שועפאט וואדי אלג'וז. שכונות אלה תופרדנה מא-ראם על ידי החומה. מדובר בבית ספר שמיקומו היה בעבר בעיר העתיקה, ועבר בהמשך לשכונת א-ראם.

45. ובבית הספר הקופטי בא-ראם, כ-80% מן התלמידים הם מן העיר ירושלים וכ-20% משכונת א-ראם.

46. כל בתי הספר המוזכרים צפויים להינזק קשות, וחלקם ייאלץ בהכרח להיסגר, שכן הקושי שבהגעה אליהם לתלמידיהם המתגוררים מחוץ לשכונה צפוי לגרום לנשירת תלמידים אלה, המהווים חלק משמעותי מאוכלוסיית בתי הספר.
47. אולם הבעיה לא תתמצה בקושי של תלמידים מחוץ לא-ראם להגיע לבתי הספר שבא-ראם. בעיה חמורה לא פחות, המסכנת את קיומה של מערכת החינוך בא-ראם, היא המורים והעובדים, המחזיקים את בתי הספר בא-ראם, שמגיעים אליהם מחוץ לשכונה.
48. 95% מהמורים המלמדים בבתי הספר בא-ראם, מגיעים מחוץ לשכונת א-ראם, בעיקר מהגדה המערבית.
49. כ-70 מורים ומורות מגיעים לאזור א-ראם ולשכונות אחרות בצפון העיר מירושלים.
50. כלל לא ברורה יכולתה של מערכת החינוך בא-ראם להמשיך להתקיים, לאור הסתמכותה המסיבית על כוח-אדם המגיע מחוץ לשכונה.
51. תנועות התלמידים והמורים בין א-ראם לירושלים וליתר ישובי הסביבה היא דו-כיוונית: גם רבים מתלמידי א-ראם לומדים מחוץ לשכונה, ויוצאים ובאים מדי יום.
52. כ-5,000 תלמידים תושבי א-ראם, כולם בעלי ת.ז. ישראליות, לומדים בירושלים המזרחית (יודגש כי מספר זה הינו בנוסף ל-20,000 התלמידים הלומדים בא-ראם).
53. שניים מבתי הספר, בהם לומדים תלמידים משכונת א-ראם, נמצאים בעטרות (שבגבולות ירושלים) - בית הספר סכנין, השייך למשרד החינוך הישראלי והוא מיועד לירושלמים בלבד, בו לומדים 350 תלמידים; ובית הספר אליתים אלערי (מיועד ליתומים ותלמידים ממשפחות במצוקה), בו לומדים 300 תלמידים. 90% מתלמידי אליתים אלערי הם בעלי ת.ז. של הגדה המערבית שמקורם מרחבי הגדה, ועברו לגור בא-ראם על מנת ללמוד במוסד זה. מתוך 75 מורים בבית הספר, 49 מורים ומורות הם בעלי תעודת זהות של הגדה. הקמת החומה המתוכננת תפריד בין שכונת א-ראם לבין עטרות, ותמנע הגעתם של מורים ותלמידים אלה אל בתי הספר.
54. ודוגמא נוספת: בבית הספר הפרטי "אלאימאן" לומדים 1,500 תלמידים. בית הספר מחולק לשלושה סניפים; שניים מהם: בית ספר יסודי ותיכון לבנים ובית ספר יסודי לבנות, נמצאים במרחק של חציית כביש מא-ראם; בית הספר השלישי, חטיבת ביניים ותיכון לבנות (בו לומדות תלמידות מא-ראם) נמצא בשועפט. לאחר בניית החומה המתוכננת, שלושת בתי הספר יימצאו בצידה הישראלי של החומה. רוב תלמידי בתי הספר, כאלף מתוכם, יוסיפו להתגורר בצד המזרחי של החומה, והדבר ימנע את הגעתם ללימודים.

55. ניתוק שכונת א-ראם מסביבתה תפגע קשות אף באפשרות של תושביה ללמוד לימודים על-יסודיים.

56. בא-ראם יש מכללה אקדמיה אחת, מכללת א-ראם, ובה כ-700 סטודנטים מירושלים המזרחית, מא-ראם ומהכפרים הפלסטינים הסמוכים, רובם מהגדה המערבית. 90% מהסטודנטים מא-ראם לומדים במוסדות להשכלה גבוהה הנמצאים מחוץ לא-ראם.

57. כיום, למעלה ממאה סטודנטים מא-ראם לומדים במכללת אבו דיס, שתימצא בצד הישראלי של החומה. עוד כ-150 סטודנטים מא-ראם לומדים במכללת אלקודס, שסניפיה נמצאים בבית חנינא, באבו דיס, בירושלים ובאלבירה. באוניברסיטת בית לחם לומדים כ-50 סטודנטים תושבי שכונת א-ראם, ובאוניברסיטת ביר זית ברמאללה כ-120 סטודנטים תושבי השכונה.

58. כל הסטודנטים הללו, ואלה שעתידים לבוא, יתקשו ביותר להגיע למוסדות להשכלה גבוהה, הנמצאים כולם למעט אחד מחוץ לשכונת א-ראם, ולהתמיד בלימודיהם, כאשר א-ראם תהיה מכותרת מכל צידה וכל יציאה ממנה או כניסה אליה תהיה כרוכה בהמתנה בתורים ובמעבר במחסומים.

בריאות

59. בשכונות שמצפון ירושלים, ובתוכן א-ראם, שינותקו מירושלים על ידי החומה המתוכננת, אין ולו בית חולים אחד. תושבי שכונות אלה עושים שימוש בבתי החולים שבירושלים המזרחית וברמאללה. גם מוסדות אחרים, המטפלים בצרכים בריאותיים, נמצאים לרוב בירושלים. קבוצות האוכלוסיה שתפגענה מניתוקה של השכונות הצפוניות מירושלים הן רבות ומגוונות.

60. בשכונות שמצפון לירושלים כ-3,000 חולים במחלות כרוניות בין גיל 50 לגיל 65 וכ-1,200 חולים במחלות כרוניות מעל גיל 65. המחלות הכרוניות אליהן מתייחס נתון זה הן סכרת, לחץ דם גבוה, מחלות לב, סרטן, מחלות דם, מחלות כליות ומחלות נפש. רובם זקוקים לטיפול קבוע ולביקורים סדירים בבתי החולים ובמוקדי הבריאות שבירושלים. חלק מאותם חולים זקוקים לנגישות לבתי אבות במשך היום. מוקדים ומרכזים אלה נמצאים במזרח ירושלים ובעיר העתיקה וכן בהר הזיתים. חלקם זקוקים לגישה למרכזי רפואה אלטרנטיבית.

61. בשכונות יש אף כמה עשרות עיוורים, הזקוקים לשירותים שונים. העמותה, המטפלת באוכלוסייה זו, נמצאת בשכונת הגבעה הצרפתית שבירושלים. אנשים עם מוגבלויות פיזיות, שצריכים טיפול מתמיד ואין להם גישה לאמצעי התחבורה ולשירותים שונים והם זקוקים לטיפול ולליווי, לא יוכלו להגיע אל אותם שירותים, שלהם הם זקוקים.

62. 95% מן הלידות של נשות א-ראם מתבצעות בירושלים בבתי החולים "הדסה", "ביקור חולים", "אלהילאלי", "אלמקאסד", "אלמוטלע", "אלקודס", "דגיאני" ובבתי חולים אחרים במערב ירושלים.

נשים עם הריונות בסיכון זקוקות לטיפול ומעקב מתמיד ואינטנסיבי בבתי החולים ומוקדי הבריאות, שיופרדו מן השכונה.

63. כ-8,000 ילדים מא-ראם מקבלים בכל שנה חיסונים שנתיים. מדובר על ארבעה סוגי חיסונים בשנת חייו הראשונה של הילד, הכרוכים בארבעה ביקורים בבית החולים או במרכז הבריאות, ושלושה סוגי חיסונים בשנת חייו השנייה של הילד. משנת חייו הראשונה ועד שנת חייו החמישית זקוק הילד בממוצע לשני ביקורים בשנה בבית החולים לצורך מעקב אחר החיסונים. זאת בנוסף לתלמידי ולתלמידות בתי הספר היסודיים. בתי החולים והמרכזים הרפואיים, בהם ניתנים חיסונים אלה, נמצאים כולם בתוך העיר ירושלים.

64. אוכלוסיית התינוקות היא האוכלוסייה החשופה ביותר למחלות ולבעיות בריאותיות, ומצבה בשנים האחרונות החמיר בעקבות ההגבלות השונות, המוטלות על חופש התנועה, הגבלות, הצפויות להיות קשות אף יותר בעקבות בניית החומה.

65. עשרות ילדים סובלים ממחלות לב, גרון, מחלות נוירולוגיות ובעיות מוטוריות. חלק גדול מאותם ילדים זקוקים לשירותיהם של בתי ספר לחינוך מיוחד ובתי ספר לילדים עם מוגבלויות פיזיות. אותם בתי ספר, כמו אלאמל ואלנור, נמצאים בירושלים.

66. בתוך שכונת א-ראם יש כ-1,500 מקרי נכות ומוגבלויות. מרכז הכשרת הנכים בקלנדיה מטפל בילדים בעלי נכויות פיזיות, פיגור שכלי, ליקויי שמיעה וראייה ומחלות נפש. מקרים כאלה מחייבים טיפול מקצועי באמצעות מומחים ועובדים סוציאליים ורופאים בעלי מומחיות בתחומים אלה. המרכז נותן שירות למוגבלים בא-ראם ובכפרים הסמוכים. שירותים אלה אינם קיימים בא-ראם.

67. חופש התנועה הינו תנאי הכרחי להמשך פעילות המרכז והמשך מתן שירות הסיוע למוגבלים. הקמת הגדר תגרור השבתת המרכז באופן כמעט מוחלט. שכן, הגדר תמנע הגעת הנכים והמוגבלים אל המרכז בקלנדיה ותמנע יציאתם אל המרכזים האחרים המסייעים במתן הטיפול בהם. כתוצאה מכך עלולה להיגרם הידרדרות במצב המטופלים אשר לא יזכו לטיפול ולמעקב הדרושים להם. הקפת אראם בגדר תוך ייעוד פתח יציאה אחד בלבד מהשכונה (כנראה מחסום קלנדיה), אשר ישירות אלפי תושבים (התלויים בכל היבטי חיי היומיום בירושלים ובגדה) ואשר יבקשו לצאת יומיום מהשכונה או לירושלים או לערי הגדה, תגרום לעומס נוראי ובלתי נסבל על המעבר, דבר שיעכב ויסרבל את הדרך אל מחוץ לא-ראם.

68. בשכונת א-ראם יש ארבעה סניפים של קופות החולים הישראליות- אחד של קופת חולים לאומית (מרכז אלסאלם), שניים של קופת חולים מאוחדת (מרכז אלאמל ומרכז אלקודס אלפים) ועוד אחד של קופת חולים כללית (מרכז אלטחאן). יצויין כי מרכז אלטחאן, המשרת רבים מתושבי שכונת א-ראם, מצוי באזור שיופרד מן השכונה לאחר בניית החומה על פי התוואי המתוכנן שלה.

69. סניפי קופת החולים, אליהם ניתן יהיה להגיע לאחר בניית החומה, אינם מספקים שירותי אשפוז או שירותי רפואה בסיסיים אחרים, הדרושים לתושבי השכונה. לצרכים אלה, עושים תושבי השכונה שימוש באלמקאסד, בית חולים פרטי, ובבית החולים אוגוסטה ויקטוריה, שניהם מצויים בירושלים.

הפגיעה בכלכלה ובחיי המסחר בשכונה

70. החל משנת 1994, נוכח סגירתה של ישראל בפני הפלסטינים תושבי הגדה והמגבלות הקשות על חופש התנועה בגדה, הפך האזור שמצפון לירושלים לאחד ממרכזי החיים הכלכליים בגדה, המחבר ומקשר בין צפון הגדה לדרומה ובין שני האזורים לירושלים. א-ראם אף הפכה לנקודת המפגש היחידה בין סוחרים פלסטינים וישראלים. לפיכך קיימת תלות כלכלית הדדית בין תושבי הגדה המערבית, שבתי העסק בשכונת א-ראם משמשים עבורם מרכז מסחרי, לבין תושבי א-ראם, שכלכלתם תלויה במידה לא מבוטלת במעברם של תושבי הגדה בשכונתם.

71. השכונות שמצפון לירושלים מתפקדות כיחידה כלכלית אחת, והן תלויות זו בזו וכן בעיר ירושלים וביתר שטחי הגדה. הפרדתן של שכונות באזור זו מזו, וניתוקן מירושלים ומהגדה המערבית, פירושה הרס של התשתית הכלכלית, שנבנתה באזור זה בעמל רב.

72. הקמת גדר ההפרדה על כביש ירושלים-רמאללה, כפי שמתוכנן לעשות, תנתק בפועל את א-ראם והגדה המערבית (צפון ודרום) מירושלים, תחצוץ בין האוכלוסיה הפלסטינית שמשני עברי הגדר, תגביל מאוד את תנועת האנשים והסחורה שמתנהלת בין א-ראם לסביבתה ותמוטט את המסחר בשכונה, שכן הגדר תביא לסגירת רוב מרכזי הקנייה ובתי העסק, הנמצאים על הכביש הראשי. הקמת החומה תביא אף לשינוי במסלולי הנסיעה בכביש הראשי, המהווה מרכז מסחרי, דבר שאף בו טמונה פגיעה כלכלית קשה לבתי העסק.

73. מרכזי כל המוסדות הבינלאומיים, הפועלים בגדה מטעם המדינות התורמות, מצויים בשכונת א-ראם ובסביבותיה. כך הבנק העולמי וכל הבנקים הגדולים האחרים (אלאורדן, אלערבי, אלתיג'רי ואל מצרי). הקמת החומה תנתק מוסדות אלה מירושלים ומן הגדה כאחד, ותביא לפגיעה בלתי ניתנת לתיקון בתפקודם.

74. רוב כוח העבודה משכונת א-ראם מועסק בירושלים וביתר שטחי ישראל וינותק מהם. כך, למשל, כ-520 מורים ומורות, המתגוררים בא-ראם ובשכונות הסמוכות לה, מלמדים בבתי ספר בתוך ירושלים. רבים מתושבי השכונה עובדים אף ברמאללה ועברו אל השכונה משכם, ג'נין, בית לחם ומקומות אחרים בגדה, בשל המגבלות החמורות על חופש התנועה ברחביה של הגדה. בניית החומה פירושה, כי מטה לחמם של כל אלה ייכרת. לאחר הקמת הגדר הדרך מא-ראם לשכונות ולכפרים הסמוכים תתארך פי כמה. לדוגמה לפני תחילת העבודות להקמת הגדר, ניתן היה לעבור מביר נבאלה לא-ראם, ע"י חציית כביש אחד. לאחר הקמת הגדר יהיה על היוצא מביר נבאלה כשפניו כלפי א-ראם, להגיע לאלג'ידירה, משם לרפאת, מרפאת לרמאללה, משם לאלבירה, לאחר מכן לקלנדיה ומשם לא-ראם. מדובר במרחק של כ-30 ק"מ

כשהמרחק היום בין א-ראם לבירנבאללה, הינו חצי ק"מ! את אותה דרך, כמובן, בכיוון ההפוך, ייאלץ לעשות תושב א-ראם המבקש להגיע לביר נבאלה הסמוכה. זמן הנסיעה יתארך מ-3 דקות (הוא זמן הנסיעה היום בין א-ראם לבירנבאללה) לכ-40 דקות, זאת בלי לקחת בחשבון את העיכובים במחסומים ובנקודות המעבר, אשר צפויים להיות עמוסים ביותר, לאור מספר התושבים אשר יבקשו לעבור בו כמעט יום יום.

75. למותר לציין כי ע"פ התוואי המתוכנן ביר נבאלה, אלגייב ואלג'דירה יוקפו בגדר וייהפכו למובלעת, דבר שיקשה על היציאה לכל כיוון שהוא. עיקוף זה אף יגדיל את עלויות הנסיעה לאין שיעור, דבר שיהווה נטל כלכלי כבד על התושבים לאור המצב העגום גם ככה בשטחים לאחר פרוץ אינתיפאדת אלאקצה.

76. בנוסף, כל התנועה אל שכונת א-ראם וממנה תתנקז אל נקודה אחת (באזור מחסום קלנדיה), כך שיהיה עומס עצום (עשרות אלפי תושבים) על נקודה זו שצפוי להשפיע גם על התנועה בין א-ראם לרמאללה.

77. כ-70% מהבשר הטרי ממנו ניזונה ירושלים מקורו בא-ראם. בא-ראם ובסביבותיה מאות חנויות ובתי עסק קטנים, גדולים ובינוניים. בכלל זה ניתן למצוא מפעלי מתכת, מפעלי זכוכית, מפעלי בקבוקים, מפעלי אלומיניום, מפעלי סוכריות וחברות גדולות לייצור מזון. הואיל והאזור כולו מהווה יחידה כלכלית אחת, בניית החומה פירושה מניעת הגעת עובדים, המתגוררים מחוץ לשכונה, לאותם מפעלים, המצויים בתוכה, ומניעת הגעת עובדים, המתגוררים בשכונה, לאותם מפעלים שיוותרו מעבר לחומה. כן תמנע החומה מעבר סחורות מן המפעלים בשני צידיה אל הצרכנים. החומה אף תקשה על הובלת הסחורות המיובאות מחו"ל דרך הנמלים באשדוד וחיפה. החומה אף עלולה להשבית את פארק התעשייה עטרות, המהווה מרכז פעילות עסקית ותעשייתית לבעלי עסקים ישראלים ופלסטינים, אם פלסטינים לא יוכלו לקיים קשרים עסקיים עם עמיתיהם הישראלים ולהפך.

78. אלפי תושבים פלסטינים מתגוררים במרחב האורבני שמצפון לירושלים, ועיקר פרנסתם בתוך העיר (סוחרים, פקידים, מורים, עובדי תיירות, עובדי נקיון ועוד). אלה נוהגים להגיע העירה בבוקרו של יום ושבים לבתיהם עם ערב. עיכובם של אלה ע"י הגדר ישבש את סדר יומם ואת יכולתם להתייצב לעבודה באופן סדיר, דבר שצפוי לפגוע אנושות בכלכלה המקומית. (ראו עמ' 75 למחקר, המצורף כנספח ע/3).

79. על השפעת הגדר על כלכלתה של א-ראם, ראו עוד חוות הדעת נספח ע/6 לעיל. על פי חוות הדעת, רק כרבע מתושבי א-ראם עובדים בתוך הישוב. כל יתר העובדים תושבי א-ראם מועסקים מחוץ לשכונה, כאשר 40% מהעובדים תושבי א-ראם מועסקים בתוך ירושלים. ראו עמ' 7-8 לחוות הדעת.

שירותי רווחה

80. הקמתה של החומה צפויה להיות בעלת השפעה מרחיקת לכת על נגישותה של אוכלוסיית א-ראם לסחורות, לשירותים, לשווקים ולתעסוקה. על פי הניסיון, הנלמד מן האפקט של הקמת גדר הפרדה בצפון הגדה המערבית, יותר ויותר משפחות תיווספנה לאוכלוסייה, הנזקקת לשירותי רווחה וסיוע

הומניטרי. החומה תביא, מצד אחד, לתלות גוברת במוסדות הרווחה, ומצד שני, תצמצם את הגישה אל אותם המוסדות.

ראה עמ' 4 בדו"ח אונרווא, נספח ע/7 לעיל.

81. הגישה לשני מרכזי תמחוי ולשני מרכזים קהילתיים בירושלים תיחסם עבור תושבי שכונת א-ראם ותושבי שכונות אחרות בצפון ירושלים, הזקוקים למרכזים אלה לצורך סיפוק צרכיהם הבסיסיים.

פגיעה בקשרים חברתיים-תרבותיים

82. רוב תושבי שכונת א-ראם מקורם בירושלים המזרחית, ובעיקר העיר העתיקה. נתונים דומים קיימים אף לגבי יתר השכונות הערביות שמצפון לירושלים. מדובר בשכונות, שהתפתחו בעיקר בשל הצפיפות ההולכת וגוברת בתוך העיר ירושלים. משכך, קיימים קשרי משפחה ענפים בין תושבי השכונות השונות שמצפון לירושלים, וכן מתקיימים יחסים חברתיים ותרבותיים שאינם מוגבלים לגבולותיה של שכונה זו או אחרת, ומתפרשים על פני כל השכונות שמצפון לירושלים וירושלים המזרחית עצמה. הקמתו של מכשול פיזי פירושה פגיעה קשה ביכולת להמשיך ולקיים כל אותם קשרים.

83. המרחב המטרופוליטני של ירושלים הוא ביסודו מרחב ערבי. 78% מאוכלוסיית המטרופולין סביב ירושלים הם ערבים (ראו עמ' 80 למחקר, המצורף כנספח ע/3). כל ניסיון לחצוץ בין ירושלים לבין המרחב הסובב אותה לא יוכל לבטל את הזיקה הקיימת בין תושביה הפלסטינים של ירושלים לבין סביבתה הערבית. גם זיקת תושביה הפלסטינים של המטרופולין אל העיר ירושלים אינה עניין של מה בכך. המחסום שיווצר כתוצאה מהקמת גדר ההפרדה יפגע בזיקות אלו וישבש את הקשרים, השוררים בין האוכלוסייה הפלסטינית החיה במטרופולין לבין אוכלוסיית העיר עצמה.

על הקשרים בין שכונת א-ראם לשכונות האחרות ממנה תופרד

84. הפגיעה במרקם החיים בשכונת א-ראם אינה מסתכמת אך בניתוקה מן העיר ירושלים, אלא גם מניתוקה מאזורים אחרים, השייכים למטרופולין ירושלים.

85. לשכונות ביר נבאללה, אלג'יב ואג'דירה קשר הדוק לשכונת א-ראם, עד כדי היותם מרחב אורבני אחד. רוב תושבי שלושת הישובים עובדים בא-ראם, ומקור פרנסתם מעבודה בא-ראם. חלקם הגדול של תושבי הכפרים קשור מבחינה כלכלית ומסחרית לא-ראם. התלות ההדדית של השכונות באה לידי ביטוי אף בהיבטים, הנוגעים למערכת החינוך ושירותי הבריאות.

86. בין תושבי ארבע השכונות קשרים חברתיים הדוקים ביותר וקשרי משפחה ענפים. נישואי בן שכונה אחת לבת שכונה אחרת הם מחזה נפוץ.

87. המשך קיומם של הקשרים האמורים חיוני להמשך קיום החיים התקינים בארבע השכונות. הפרדה המתוכננת בין שכונת א-ראם לשלוש השכונות האחרות, משמעותה הסבת נזק כלכלי קשה לתושבי הכפרים, עלייה במחירי המוצרים והשירותים השונים, בזבוז זמן בשל התארכות זמן ההגעה משכונה לשכונה, ופגיעה קשה בכל מרקם החיים המשותף לארבע השכונות.

88. היום דמי הנסיעה בתחבורה ציבורית משכונה לשכונה עומדים על סך של 2 ש"ח. בין ביר נבאללה לשכונת א-ראם, למשל, מפרידים 5 ק"מ בלבד, שניתן לצלוח בתוך דקות ספורות. זמן הנסיעה בין השכונות הרחוקות ביותר זו מזו עומד היום על כ-8 דקות בלבד. הקמת החומה תביא לכך שהמרחק, שיהיה על הנעים בין הכפרים לעבור, יגיע לכ-30 ק"מ, זמן הנסיעה יעלה לכ-30 עד 40 דקות בשל ביטול רוב דרכי המעבר והתנועה באזור העירוני הצפוף (זאת מבלי לקחת בחשבון את זמן העיכובים במחסומים), ומחיר הנסיעה בתחבורה הציבורית יעלה, על פי ההערכות, לסך של 10 ש"ח לכל כיוון.

71. כל אלה עלולים לגרום להצטברות תסכול, כעס, עוני, אבטלה, מתיחות, שנאה וכיו"ב. אין צורך להסביר, כי הצטברות תנאים ותחושות כאלה עלולה רק להביא להצטרפות יותר אנשים למעגל האלימות.

72. העובדות המצוינות בעתירה זו ביחס לשכונת א-ראם נתמכות בתצהירו של ראש מועצת א-ראם, מר סרחאן סלאימה.

הטיעון המשפטי

החובה לאפשר לאוכלוסיה האזרחית לקיים אורח חיים תקין

73. תקנה 43 לתקנות הנספחות לאמנת האג בדבר דיני המלחמה ביבשה משנת 1907 (להלן: "אמנת האג"), מטילה על המדינה, ככוח כובש, החובה להבטיח את שלומם וביטחונם של התושבים הפלסטינים, תושבי השטח המוחזק.

74. אין המפקד הצבאי יוצא ידי חובתו בדאגה לבטחון האזור בלבד. המשיב אחראי על שמירת הסדר הציבורי והבטחת ניהול חיים תקינים של האוכלוסיה האזרחית ככל האפשר, באזור שבשליטתו האפקטיבית. על המפקד הצבאי באזור מוטלת האחריות לחיי התושבים ולאיכות חייהם מכל ההיבטים של חיי אדם בחברה מודרנית.

בג"צ 393/82 ג'מעית אסכאן אלמעלמון נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשומרון , פ"ד לו (4) 785 - 798-797.

בג"צ 202/81 טביב ואח' נ' שר הבטחון ואח', פ"ד לו(2) 622, 629.

בג"צ 3933/92 ברכאת נ' אלוף פיקוד המרכז, פ"ד מו(5) 1, 6.

בג"צ 493, 69/81 אבו עיטה ואח' נגד המפקד איו"ש ואח', פ"ד לו (2) 197, 309 - 310.

75. בבג"צ 256/72 חברת החשמל למחוז ירושלים בע"מ נ' שר הבטחון, פ"ד כז(1) 124, נקבע:

"חובותיו וזכויותיו של שלטון צבאי מוגדרות על-פי צרכיו הצבאיים שלו עצמו מצד אחד, ומצד שני על-פי הצורך להבטיח ככל האפשר את חייהם התקינים של האוכלוסיה המקומית (וראה בג"צ 337/71, שם, בע' 581-582). בנתון לצרכים אלה חייב השלטון הצבאי לכבד את החוקים הקיימים ואת זכויותיהם הקנויות של התושבים בשטח שלטונו. ברוח זו מחייב אותו סעיף 43 של כללי האג "להבטיח ככל האפשר את הסדר והחיים של הציבור (la l'ordre et vie publics) [כך במקור - פא"ע], תוך כיבוד החוקים הנוהגים בשטח, אלא אם קיימת מניעה מוחלטת לכך". (בעמ' 138-139).

76. כפי שפורט בפרק העובדתי, הקמת "עוטף ירושלים" תפגע קשות בכל היבטי החיים של תושבי א-ראם. הפגיעה בתושבים דומה לביתור החי, והותרתו כאיבר יחיד מנותק מכל חלקי הגוף. המשפט הבינלאומי ההומניטרי מגביל את סמכותה של המדינה הכובשת לפגוע פגיעה גורפת וממושכת במערכות החיים של האוכלוסיה הכבושה. איסור זה נגזר מתקנה 43 לאמנות האג. ראו בג"צ ג'מעית אסכאן אלמעלמין לעיל, בעמ' 789.

77. הרצף בין שכונת א-ראם ויתר נפת ירושלים (שכונות וכפרי צפון ירושלים וירושלים העיר) נדרש לקיום אורח חיים תקין ואף לסיפוק צרכי הקיום המינימליים של האוכלוסיה האזרחית.

פגיעה בזכויות יסוד של האוכלוסיה האזרחית

78. הקמת הגדר תפגע בכל היבטי החיים של האוכלוסיה האזרחית, ובתוך כך בזכויות יסוד של תושבי א-ראם, ובכל תושבי מטרופולין ירושלים.

פגיעה בחופש התנועה

79. חופש התנועה הוא זכות יסוד. הפגיעה בחופש התנועה גוררת פגיעה חמורה ביותר בכבודו של האדם, בהיותה שוללת כמעט כליל את האוטונומיה האישית של האדם.

על מעמדו של חופש התנועה ראו דברי הנשיא ברק בבג"צ 5016/96 חורב ואח' נגד שר התחבורה ואח', פ"ד נא(4) 1, 49 ו-59.

80. הפגיעה בזכות זו, הנמנית על צרכיה הבסיסיים של חברה, הינה דרסטית ביותר בהיותה מגבילה את תנועת התושבים בתוך אזור מגוריהם, להבדיל ממניעת יציאתם אל שטח מדינות אחרות.

ראו בג"צ 448/85 דאהר ואח' נ' שר הפנים, פ"ד מ(2) 701, 708.

יצוין, כי אף הנורמות הבינלאומיות הבחינו בין הזכות לנוע בתוך המדינה לבין הזכות לצאת את גבולותיה.

ראו ההכרזה האוניברסלית על זכויות האדם משנת 1948, ס' 13(1);
האמנה הבינ"ל לזכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966, ס' 12;
האמנה הבינ"ל בדבר ביעורן של כל צורות האפליה הגזעית משנת 1966, ס' 15(ד)(1).

הפגיעה בזכויות יסוד נוספות

81. הפגיעה בחופש התנועה גוררת פגיעה בזכויות יסוד נוספות של האוכלוסייה האזרחית.

82. סגירת א-ראם בפני תנועת תושבים מרחבי הגדה ומירושלים, עליה מבוסס המסחר בעיר, פוגעת פגיעה אנושה בזכות לפרנסה ולקיום בכבוד. הדבר אף צפוי להביא לגויעת השכונה כמו שכבר קרה בעיירת אלעזריה, אשר ניתוקה מירושלים בשלוש השנים האחרונות הוביל להתמוטטות מוחלטת של פעילות המסחר בה (ראו עמ' 80 למחקר, המצורף כנספח ע/3).

83. הזכות לפרנסה ולקיום בכבוד מהווה חלק מכבוד האדם, המעוגן בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (ראו רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 360, 375), וכן היא מעוגנת במשפט הבינלאומי ההומניטרי והכללי (ראו סעיף 39 לאמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה; סעיפים 6 ו-11 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966 וכן דנג"צ 4191/97 רקנט נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד נד(5) 330).

84. פגיעה חמורה נוספת, היא בזכות לחינוך, של תושבי מרחב ירושלים (ירושלמים ופלסטינים כאחד). כמפורט לעיל, הקמת הגדר תמנע הגעה סדירה של תלמידים ומורים אל בתי הספר, דבר שצפוי לשבש לחלוטין את מערכת החינוך בכל אזור צפון ירושלים (זה שבתוך גבולות העיר וזה שמחוץ להם). הזכות לחינוך מעוגנת בסעיף 50 לאמנת ג'נבה וכן בסעיף 13 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966.

על מעמדה של הזכות לחינוך כזכות יסוד ראו בג"צ 2599/00 יתד - עמותת הורים לילדי תסמונת דאון ואח' נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 845-844.
וכן בג"צ 4363/00 ועד "פוריה" עלית ע"י היו"ר נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, 206.

85. אחת ההשלכות החמורות ביותר, שתהיה לביתור מרחב צפון ירושלים, היא הפגיעה באנשים, הזקוקים לטיפול רפואי ושלא יוכלו להגיע אל מרכזי הטיפול השונים. הזכות לקבלת טיפול רפואי נאות מעוגנת בסעיף 14(1) לפרוטוקול ה-I לאמנת ג'נבה הרביעית. סעיף 55 לאמנת ג'נבה הרביעית מחייב את המדינה הכובשת להבטיח במלוא האמצעים שברשותה את אספקת המזון והציוד הרפואי לאוכלוסייה. גם סעיף 12 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966 וסעיף כה(1) להכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם, 1948 מגינים על זכות זו.

86. גזילת עתודת הקרקע היחידה, העומדת לרשות א-ראם לצרכי ההתפתחות העתידית של השכונה, פוגעת לא רק בזכות הקניין של בעלי אותן קרקעות, אלא היא אף תפגע בזכותם של תושבי השכונה לדיוור ולחיים בכבוד. זכות הקניין והחיים בכבוד הינן זכויות יסוד, המעוגנות במשפט המקומי בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובמישור המשפט הבינלאומי - בכללים 23(ז) ו-46 לאמנת האג, וסעיף 53 לאמנת ג'נבה.

87. בנוסף לאמור, הגדר תנתק את הקשרים של תושבי הכפרים עם בני משפחותיהם וחבריהם, הנמצאים מעברה השני של הגדר. הזכות לקשרי משפחה הינה זכות טבעית וחוקתית, בבחינת ביטוי לקשר הטבעי בין הורה לילד או אח לאחות. הזכות לחיי משפחה ואף לחיי חברה תקינים על כלל היבטיהם השונים מוגנת ע"י המשפט הבינלאומי ההומניטרי ואף ע"י חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (ראו ע"א 7155/96 פלוני נ' היועמ"ש, פ"ד נא(1) 160, 175).

88. סעיף 27 לאמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי המלחמה מגן על זכותה של האוכלוסייה האזרחית ליחס של דרך ארץ לכבודם, לזכויותיהם המשפחתיות, לאמונתם ולפולחנם, לנימוסיהם ומנהגיהם. סעיף 46 לאמנת האג 1907 קובע, כי יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה. כך גם קובע סעיף 23 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, 1966.

חוסר סבירות וחוסר מידתיות

89. לצד החובות, הנגזרות מדיני התפיסה הלוחמתית, על המשיבים המפעילים את שיקול דעתם לנהוג על פי אמות המידה והעקרונות של המשפט המינהלי הישראלי.

ראו בג"צ ג'מעית אסכאן אלמעלמון, עמ' 792 ;
וכן בג"צ 9293/01 חה"כ ברקה נ' שר הביטחון, פ"ד נו(2) 509, 515).

לענייננו חשובים בעיקר עקרונות היסוד בדבר חובתה של כל רשות ציבורית לפעול בסבירות ובמידתיות, תוך איזון ראוי בין חירותו של הפרט לצרכיו של הכלל.

ראו בג"צ 3239/02 מרעב נ' מפקד כוחות צה"ל באיו"ש, פ"ד נז(2) 349, 364.

90. לאור ההשלכות הרוות האסון של הקמת עוטף ירושלים על מטרופולין ירושלים, ברור כי ההחלטה על הקמת המכשול לוקה על פניה בחוסר מידתיות ובחוסר סבירות.

חוסר מידתיות

91. כאמור, מטרתו המוצהרת של מכשול ההפרדה היא להגביל מעבר של מפגעים מהשטחים הכבושים אל שטח מדינת ישראל, על מנת להגן על חייהם של תושבי המדינה. אלא מאי, עוטף ירושלים ינתק כ- 36,000 תושבי ירושלים, החיים בא-ראם אשר עד כה היוותה פרבר של ירושלים לכל דבר, מירושלים, עליה הם נסמכים בכל היבטי חייהם היומיומיים.

ההשלכות מרחיקות הלכת של הקמת עוטף ירושלים על מטרופולין ירושלים מצביעות באופן ברור וחד-משמעי על כך, שהאמצעי שנבחר להגשמת המטרה אינו מידתי כלל ועיקר.

92. המשיבים לא שקלו, כפי שחובה היה עליהם לשקול, אפשרויות חלופיות לפקח על מעבר האוכלוסיה הפלסטינית באזור ירושלים, תוך הקטנת הנזק לתושבים הפלסטינים ולתושבים הירושלמים. הלכה היא, כי פגיעה באזרחים תיעשה רק כאשר חלופות אחרות, שמידת פגיעתן פחותה, נבחנו ונדחו, לאחר שהוחלט שהן לא ישיגו את המטרה המבוקשת.

ראו בג"צ 3477/95 בן עטייה ואח' נ' שר החינוך, התרבות והספורט, פ"ד מט(5) 1.
וכן בג"צ 1715/97 לשכת מנהלי ההשקעות נ' שר האוצר, פ"ד נא(4) 367, 384).

93. המשיבים יכלו להגשים את אותה התכלית ע"י בחירה בחלופות אחרות, שהפגיעה שלהן בזכויות אדם פחותה בהרבה מפגיעת הגדר. לדוגמה: לשפר את הבידוק במחסומים, הקיימים ממילא בדרכי הכניסה מהגדה המערבית לירושלים, בעזרת כח אדם קבוע ומיומן לבדיקת כלי רכב; למסד את המחסומים ולצייד אותם באמצעים טכנולוגיים.

ראו את דו"ח מבקר המדינה שפורסם בחודש יולי 2002, אשר צלום העמוד הרלבנטי ממנו (36) מצורף לעתירה כנספח ע/8.

94. המשיבים נקטו בצעד הקיצוני ביותר מבחינת פגיעתו בתושבים והקל ביותר להשגת המטרה. על המשיבים היה לפעול במסגרת האפשרויות החוקיות, העומדות לרשותם על פי המשפט הבינלאומי החל עליהם ועל פי המשפט הפנימי במדינה. "כתוצאה מכך, לא כל אמצעי אפקטיבי הוא גם אמצעי חוקי... זכויות האדם אינן יכולות לקבל את מלוא ההגנה, כאילו אין טרור, וביטחון המדינה אינו יכול לקבל את מלוא ההגנה, כאילו אין זכויות אדם. נדרש איזון עדין ורגיש".

בג"ץ 7015/02 עגירי נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פ"ד נו(6) 352, 382-ד383-ד.

95. גם השגת המטרה העילאית של הגנת החיים ומניעת חדירת מפגעים לתחום מדינת ישראל אינה מצדיקה צעדים דרסטיים, הפוגעים בזכויות היסוד של תושבים מעבר למידה ההכרחית. זאת במיוחד נוכח העובדה, כי רובם של תושבי השכונות הם תושבי ירושלים, שנאלצו לעבור לפרבריה בשל מגבלות הבנייה בעיר.

חוסר סבירות

96. בבואו להפעיל את שיקול הדעת הנתון לו, חובה על המשיב לאזן בין השיקולים הצבאיים, הדורשים פיקוח על מעבר האוכלוסיה הפלסטינית במעברים, לבין שיקולים הנוגעים לפגיעה באוכלוסיה אזרחית.

ראו בג"צ 358/88 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' אלוף פיקוד המרכז ואח', פ"ד מג (2) 529, 538.

97. לא ניתן להצדיק ביתור מרחב ירושלים ושיתוק חיי האוכלוסיה האזרחית, בטענה שזהו האיזון הראוי להשגת הבטחון.

98. חובת המשיבים לנהוג בסבירות כוללת בחובה אף את החובה לשקול את כל השיקולים הרלוונטיים ולתת להם את המשקל היחסי ההולם.

דנג"צ 3299/93 ויכסלבאום נ' שר הביטחון, פ"ד מט(2) 195, 210.

99. המשיבים לא שקלו את הפגיעה הקשה בזכויות האדם יומיום, שעה שעה, בעקבותיהם שכונה, המונה עשרות אלפי תושבים, תגוע למוות אט אט. הרצף עם שכונות צפון ירושלים וירושלים נחוץ ביותר לצורך קיום חיים אנושיים וחברתיים תקינים.

100. בניגוד לחובתם, המשיבים כלל לא שקלו את התוצאות הרווח האסון של ניתוק אזורי פריפריאליים מהמטרופולין, לא על האוכלוסייה האזרחית ולא על המטרופולין בכללותו. בהפעלת שיקול-דעתו של המפקד הצבאי "חייב שיהיה יחס סביר בין המטרה הצבאית לבין הפעולה הננקטת, והאמצעי הנקט חייב... להתאים לגודל הסכנה תוך התחשבות בסיכויי התרחשותה... למותר לומר כי עוצמת זכותו של הנפגע-בכוח תקרין על סבירות פעילותו של המפקד". בג"צ 2271/98 עאבד נ' שר הפנים, פ"ד נה(5) 778, 793א; וגם בג"צ 6195/98 גולדשטיין נ' אלוף פיקוד מרכז, פ"ד נג(5) 317, 335ו).

101. חופש התנועה ואשכול זכויות היסוד שתלוי בו מצוי בקטגוריה הגבוהה ביותר של זכויות יסוד, קטגוריה, שפגיעה בה תעשה רק במקום שהיא האמצעי האחד והיחיד שיכול לענות על "צורך חברתי לוחץ, ולמנוע ודאות קרובה לסכנה לשלום הציבור".

ראה עניין חורב נ' שר התחבורה, עמ' 53א-ב.

102. המשיבים אף לא נתנו כל משקל להיותם של רוב תושבי שכונת א-ראם תושבי מדינת ישראל. חובתו של המפקד הצבאי למזער את הפגיעה באוכלוסייה אזרחית קיימת אף כאשר מדובר באוכלוסייה אזרחית, אשר אין לה זיקה למדינת ישראל. אולם חובה זו קיימת אף ביתר שאת, עת מדובר באוכלוסייה, אשר לרובה מעמד של תושבות קבע במדינת ישראל. ההחלטה להקים גדר הפרדה סביב שכונת א-ראם מפקירה עשרות אלפי תושבים של מדינת ישראל לגורלם ולמעשה מהווה הסרה של ההגנה שמספקת להם המדינה, והתפרקות מחובת המדינה להבטיח את יכולתם של התושבים להתקיים בכבוד, לרכוש חינוך, לעבוד ולקיים אורח חיים נורמלי.

103. כ-41,000 תושבי א-ראם הם מחזיקי תעודת זהות ישראלית, אשר עברו להתגורר בא-ראם שלא מרצונם החופשי. 5000 מתוכם כבר היגרו חזרה לתוך העיר, לאחר שהוברר שגדר הפרדה עומדת לנתק את השכונה מירושלים. הקמת הגדר באזור א-ראם תגרום לניתוק 36,000 תושבי ירושלים המזרחית מירושלים המזרחית, ותאלצם לחצות יומיום את הגדר מספר פעמים ביום, הילדים לבתי הספר, ההורים למקומות העבודה, החולים לבתי החולים, המשפחות לביקורי בני משפחות והתושבים לסידוריהם השונים. הקמת הגדר בא-ראם משמעה הפקרת תושבים אלו, ופגיעה בכלל זכויותיהם.

104. הפגיעה מתעצמת לאור העובדה, שגדר ההפרדה אינה תופעה זמנית וחולפת. גם הנזק שייגרם מהקמת הגדר - הרס התשתית הכלכלית של א-ראם, שיבוש מוחלט של מערך השירותים ויצירת הגירה שלילית מן השכונה - אינו כזה שיעלם בן-לילה אם יוחלט להרוס את החומה. השיקולים, שיש לשקול כאשר מדובר בהגבלות המוטלות לתקופת זמן מוגבלת, הינם שונים בתכלית מהשיקולים בעניין הגבלות, המוטלות לתקופה ממושכת ושנזקם מתמשך. גם אם ישנם שיקולים דומים ואו זהים, הרי שהמשקל שיש ליתן להם בכל מקרה ומקרה הוא משקל שונה.

ראו בג"צ 5820/91 האב סמואל פאנוס ואח' נ' דני יתום ואח', תק-על92(1), 270 ;
וכן בג"צ 660/88 אגודת "אינש אל-אוסרא" ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, פ"ד מג(3)
673, 677-678.

105. הפרת חובתו של הכובש כלפי האוכלוסייה האזרחית חמורה שבעתיים בשים לב למימד הזמן ולמשכו של משטר הכיבוש. אך טבעי הוא, כי בתפיסה צבאית קצרת מועד הצרכים הצבאיים-ביטחוניים שולטים ברמה. לעומת זאת, בתפיסה צבאית ארוכת מועד צורכי האוכלוסייה המקומית מקבלים יתר תוקף". עניין אלמעלמון הנ"ל, עמ' 1800 - 1801 ; וגם עניין אבו עיטה לעיל, עמ' 314.

106. לחלופין, בהחלטה על הקמת החומה בשכונת א-ראם ניתן משקל מזערי לשיקולים הנוגעים לפגיעה בזכויות תושבי השכונה, ובכך הופרה חובת המשיבים ליתן לכל אחד מן השיקולים הענייניים את המשקל הראוי.

107. יודגש, כי אין המדובר בפגיעה בנוחות אלא בהנחתת מכת מוות על א-ראם על עשרות אלפי תושביה, ופגיעה קשה ביותר במטרופולין ירושלים בכללותו.

108. פגיעה כה חמורה בזכויות התושבים תגרום להצטברות תסכול, כעס, עוני, אבטלה, מתיחות, שנאה וכיו"ב. אין צורך להסביר, כי הצטברות תנאים ותחושות כאלה עלולה רק להביא להצטרפות אנשים רבים יותר למעגל האלימות.

109. הנה כי כן, דווקא המדיניות, בה נוקט המשיב, היוצרת פגיעה כה עמוקה בחיי האוכלוסייה האזרחית, עלולה לגרום להפרות הסדר והבטחון ולעליה ברצון לפגוע בישראלים, בניגוד מוחלט למטרה שלשמה, כביכול, הוקמה הגדר. המשיב התעלם בקביעת מדיניותו מהעובדה, כי ההגנה על האוכלוסייה האזרחית מסייעת לשמירה על הסדר והבטחון.

ענישה קולקטיבית

110. הקמת הגדר באזור א-ראם תנתק כ-60,000 תושבי א-ראם מירושלים, עליה ועל הרצף עימה שעליוהם נסמכים בכל היבטי החיים, תפגע בזכויותיהם של רבבות מוגנים אלו, תשתק את חייהם בבחינת ביתור החי. הגדר תמוטט את הכלכלה, החינוך, הבריאות והסיעוד בשכונה, ותהפוך את חיי התושבים לגיהנום ביורוקרטי. בכך יוטל עליהם עונש קיבוצי, האסור בדיני התפיסה הלוחמתית.

ראו סעיף 50 לאמנת האג וסעיף 33 לאמנת ג'נבה.

111. קביעת תוואי גדר ההפרדה בצידה הדרומי מזרחי של א-ראם, באופן שמנתק כ- 6,500 דונם מעתודות הקרקע של א-ראם ומספחם לצד הישראלי, מטרתה לכאורה להבטיח את ההתרחבות העתידית של ההתנחלות נווה יעקב, הנמצאת מדרום לא-ראם. תפקידו של המושל הצבאי וסמכויותיו, כפי שאלו הותוו בדיני התפיסה הלוחמתית, אינם כוללים פעולות, שנועדו לקדם אינטרסים של תושבי המדינה הכובשת היושבים בשטח הכבוש בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטרי, תוך פגיעה קשה בזכויות היסוד של התושבים המוגנים.

112. "צרכיה של האוכלוסייה האזרחית הנתונה לשליטתו" של המפקד הצבאי (ראו בג"צ אלמעלמון, עמ' 1797) אינם כוללים את צורכיהם של תושבי ההתנחלויות בשטחים. על כן, הסמכויות, שהוקנו למפקד הצבאי בסעיף 43 לאמנת האג, אינן כוללות את הסמכות לקרוע מעל התושבים המוגנים את אדמתם, רק כדי שישראלים יזכו לעיצוב מחדש של המרחב באופן שהם יוכלו לחיות בו, לכל דבר ועניין, כאילו היו תושבי השטח הריבוני של מדינת ישראל.

אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו המורה למשיבים להפסיק את העבודות להקמת הגדר באזור שכונת אראם, ליתן צו על תנאי כמבוקש, ולאחר קבלת תשובת המשיבים להפכו למוחלט.

היום: 27.6.2004

פאטמה אלעג'ו, עו"ד

ב"כ העותרים